

راه‌نمای تدوین گزارش نهایی درس پژوهی
(تکمیلی شیوه‌نامه درس پژوهی)

به همراه فرم داوری

اداره کل آموزش و پرورش استان قم

معاونت آموزش ابتدایی

اداره تکنولوژی و گروه های آموزشی

سال تحصیلی ۹۶ - ۹۵

مقدمه:

پژوهش در خانواده بزرگ تفکر قرار می گیرد که با بهره گیری مناسب از ظرفیت های ذهنی و بررسی مسائل در یک فرآیند منظم علمی، منطقی، تجزیه و تحلیل آن ها به یادگیری و کشف حقایق کمک می کند.

پژوهش های اخیر در زمینه توسعه حرفه ای معلمان، روشنگر جهت گیری های متفاوتی از اقدامات معمول در این حوزه است. این پژوهش ها بیشتر بر مدرسه و کلاس درس استوار است و می کوشد معلمان را بیش از پیش در تصمیم گیری های مربوط به شیوه های بهبود کیفیت آموزشی مدارس مشارکت دهد. این آموزش به معلمان کمک می کند تا با هنگام کسب صلاحیت های حرفه ای در حین کار به باز سازی فکری خویش و دانش آموزان در فرآیند یاددهی - یادگیری توجه جدی مبذول دارند. درس پژوهی، یکی از الگوهای مناسبی از پژوهش های مشارکتی در کلاس درس است که برای توسعه حرفه ای معلمان یک مدرسه یا مدارس همتا مدنظر صاحب نظران و پژوهشگران آموزشی قرار گرفته است.

دستاوردها و یادگیری های دانش آموزان تغییر نمی یابد مگر این که معلمان به طور چشمگیری از روش های آموزشی اثر بخش استفاده کنند به بیان دیگر می توان گفت آموزش اثر بخش، می تواند فرآیند آموزش و یاد گیری را ثمر بخش سازد و منتج به یادگیری معنا دار در یادگیرنده شود.

این راهنما به منظور تکمیل شیوه نامه درس پژوهی که در آبان ۹۴ بازنگری و تولید شد، و رفع ابهامات احتمالی در شیوه نامه و چگونگی تدوین گزارش نهایی تهیه شده است. (وظایف و نقش های اجرایی که به طور کامل در شیوه نامه آمده است، مورد توجه و دقت قرار گیرد).

امید آن داریم در چشم انداز روشن درس پژوهی، به همراه همه معلمان عزیز، نگذاریم درس پژوهی از مسیر تحقق و پژوهش مشارکتی در کلاس درس منحرف شده و تبدیل به جشنواره شود. هدف و نگاه درس پژوهی کاملاً متفاوت بوده و بهبود نگرش معلمان به پژوهش علمی و صحیح جهت ارتقای صلاحیت حرفه ای خود و یادگیری در کلاس به دور از هر جدل و هیاهوهای مرسوم جشنواره های گوناگون است.

معرفی درس پژوهی

"درس پژوهی" معادل فارسی برای اصطلاح «lesson study» است. درس پژوهی فرایندی مستمر در جهت پرورش مهارت های حرفه ای معلمان است که توسط گروه های درس پژوهی به کار گرفته می شود و فرصتی ایجاد می کند تا معلمان بتوانند برای فعالیت های آموزشی، با کیفیت ترین شیوه ها را طراحی و ارائه نمایند.

درس پژوهی فعالیتی درجهت بهبود امر تدریس است که در آن معلمان، دروس مورد نظر خود را به طور مشترک و با همکاری هم طراحی، تدریس، مشاهده، تجزیه و تحلیل و تجدید نظر می کنند. درس پژوهی فرایندی است که معلمان به آن می پردازند تا دائماً کیفیت تجربیاتی که آنان را برای یادگیری دانش آموزان فراهم می کنند؛ بهبود بخشند.

در درس پژوهی معلمان به شیوه گروهی کار می کنند، دیدگاه های خود را تبادل می کنند و با تعامل مؤثر از یک دیگر یاد می گیرند. در درس پژوهی بیش از این که معلمان مبانی نظری آموزش و یادگیری را بیاموزند، مهارتهای عملی و کاربردی مربوط به فرآیند یادگیری، ارزیابی روش های تدریس، خود ارزیابی و فعالیت های آموزشی را می آموزند.

معلمان درس مورد نظر را انتخاب کرده و به صورت مشارکتی و گروهی طرح درس مورد پژوهش را تهیه می نمایند سپس درس مورد پژوهش توسط یکی از اعضای داوطلب گروه در یک کلاس تدریس می شود و سایر اعضای گروه به مشاهده آن می پردازند و شواهد و داده هایی را، در مورد جریان تفکر و نحوه یادگیری دانش آموزان جمع آوری می کنند.

در نشست ارزیابی که پس از جلسه ی تدریس برگزار می گردد گروه به باز اندیشی و تفکر عمیق در باره آن چه رخ داده می پردازد و فعالیت های آموزشی انجام شده در ارتباط با موضوع مورد نظر را ارزیابی نموده و در صورت نیاز و با انجام اصلاحات لازم تدریس را برای بار دوم و با اصلاحات جدید تکرار می نماید.

تیم درس پژوهی آنچه را که آموخته است گزارش می دهد و یافته های خود را در سایر دروس به کار می گیرد.

ویژگی های درس پژوهی

۱- مبنای درس پژوهی یک الگوی بهسازی مستمر و بلند مدت است.

۲- درس پژوهی به طور مداوم بر یادگیری دانش آموزان متمرکز است.

۳-درس پژوهی نوعی همکاری گروهی و مشارکتی است .

۴- درس پژوهی بر بهبود مستقیم آموزش با توجه به شرایط تأکید دارد.

اهداف درس پژوهی

۱ - مهم ترین هدف درس پژوهی بهبود فرآیند های آموزش و یادگیری در کلاس درس از طریق درک و شناخت بیشتر و بهتر، چگونگی یاد گیری و تفکر دانش آموزان است .

۲- گسترش فرهنگ یادگیری در مدارس و فراهم کردن محیط یادگیری معلمان از یکدیگر.

۳- سازماندهی شبکه های ارتباطی اثربخش برای سهیم شدن معلمان در ایده ها و تجربه های یکدیگر.

۴- ارتقا سطح دانش حرفه ای معلمان از محتوای آموزشی و بهبود مهارت های آموزشی و پژوهشی آن ها

۵- باز اندیشی معلمان در رفتار حرفه ای و علمی خود .

۶- مدلی اثر بخش برای پژوهش در مدرسه.

۷- توسعه دادن محیطی انعطاف پذیر برای دستیابی به یادگیری سازمانی .

۸- ترویج فرهنگ تعامل، گفت و گو و مشارکت به شیوه های تازه ای مانند کاهش سلسله مراتب سازمانی

۹ - ایجاد زبان مشترک برای تبیین ایده های یکدیگر و صبر برای فهم جمعی از آن چه بیان می شود و شکل می گیرد .

مراحل درس پژوهی

تشکیل گروه :

در اولین گام درس پژوهی و قبل از شروع چرخه درس پژوهی، گروه درس پژوهی ایجاد می گردد. تشکیل گروه های درس پژوهی در پایه های مختلف فرصت بسیار خوبی جهت فهم چگونگی آموزش و ارائه یک مفهوم است .

معلمان پایه های پایین تر به اهمیت موضوعاتی که آموزش می دهند و نقش آن ها در پیشرفت دانش آموزان در پایه های بالاتر پی می برند و معلمان پایه های بالاتر با فرآیند آموزش و یادگیری مفاهیم در پایه های پایین تر آشنا می شوند و بهتر می توانند آموزش مفاهیم جدید را به یادگیری های پیشین دانش آموزان پیوند بزنند .

چند نکته در تشکیل گروه های درس پژوهی:

۱- درباره تعداد اعضا گروه درس پژوهی نظرات متفاوتی ارائه شده است، اما به نظر بیشتر صاحب نظران بهتر است تعداد افراد گروه بین ۳ تا ۶ نفر باشد. (آموزگار به همراه مدیر و معاون آموزشی)

تعداد افراد گروه به شرایط مدرسه، تعداد پایه های موجود در مدرسه و معلمان هم پایه ارتباط دارد، در صورت تک پایه بودن گروه می تواند با پایه های مجاور و یا مدارس مجاور تشکیل شود .

مدیر و معاون آموزشی نیز می توانند در گروه معلمان قرار بگیرند . با وجود آن که گروه بین ۳ تا ۶ تشکیل می گردد. ولی برای فعالیت هایی از قبیل انتخاب موضوع، مشاهده اجرای درس های پژوهش و بحث های پس از اجرا بهتر است از افراد دیگر از جمله متخصصان موضوع درسی، مدیران، معلمان با تجربه و آشنا با درس پژوهی و حتی اعضا گروه های درس پژوهی دیگر دعوت به عمل آید.

۲- علاقه مندی و تمایل برای شرکت در فرآیند درس پژوهی شرط لازم برای مشارکت دادن معلمان است و از آن جا که درس پژوهی در طول اجرا با موانع متفاوت و دشواری روبه رو می شود ، بهتر است از معلمانی برای مشارکت دعوت شود که علاقه و اصرار برای مشارکت در این روش دارند توصیه می شود به عنوان یک طرح فراگیر در یک مدرسه یا ناحیه بدون توجه به نظرات و رضایت معلمان اجرا نگردد .

۳- از ابتدای تشکیل گروه در طول فرآیند باید این فکر حاکم شود که درس پژوهی روش و ابزاری است که معلم را برای کار اثر بخش تر در یک محیط همکاری آماده می کند و جزیی از وظایف حرفه ای اوست .

۴- اغلب معلمان تمایلی به انجام تدریس در مقابل همکاران دیگر ندارند بهتر است به این معلمان اجازه دهیم در فرآیند برنامه ریزی و مشاهده ی درس شرکت کنند و به تدریج این افراد با مشاهده رشد و پیشرفت خود و احساس مشارکت و همکاری با دیگران حاضر به تدریس نیز می شوند و در راه گسترش درس پژوهی تلاش می کنند .

تعیین هنجارهای گروه

پایه گذاری هنجارهای گروه، نخستین تلاش گروهی تیم درس پژوهی خواهد بود و باید در مرکز توجه نخستین جلسه ملاقات گروه باشد .

راه های بسیاری برای شناخت انتظارات وجود دارد و یکی از این راه ها تهیه فهرست به صورت فردی است. به این ترتیب که هر فردی فهرستی تهیه می کند و آن را با گروه مبادله می کند. گروه می تواند نظرات فردی را بگیرد و یک فهرست جمعی تولید کند و همه افراد یک کپی از این فهرست را داشته باشند تا بتوانند دائماً به آن مراجعه کنند .

برخی هنجارها ممکن است عمومیت داشته باشد (مثل گوش کردن و صحبت کردن مسئولانه) و یا ممکن است به طور خاص برای پشتیبانی از یادگیری محتوای علمی اهمیت داشته باشند. مثل بیان موافقت یا مخالفت و توضیح افکار .

مواردی را که در نظرات افراد گروه مطرح شده و با هم تناقض دارد به طور خاص مورد توجه و بحث قرار گیرد. مثلاً ممکن است یکی از اعضا خواهان "مصونیت" باشد در حالی که عضو دیگر خواهان این باشد که "افکار مرا به چالش بکشید" .

هنجارهای گروه را در قالب چند بند که مورد توافق همه اعضای گروه باشد بنویسید (۴ یا ۵ بند کافی است) و آن را به عنوان مرامنامه گروه در محل جلسات نصب کنید .

در آغاز هر جلسه یکی از بندهای مرامنامه را انتخاب کنید تا آن روز آن را کنترل کنید؟؟ در پایان نشست میزان پایبندی خود را به بند مذکور مورد بحث قرار دهید و بررسی کنید که چگونه می توانید آن را در جلسات بعدی ارتقا دهید .

نمونه ای از مرامنامه یک گروه درس پژوهی

- * ما نظرات را به شکل مثبت و سازنده ارائه خواهیم کرد .
- * ما در نشان دادن حالات چهره بی طرف خواهیم بود .
- * ما افکار و ایده هایمان را علناً در میان خواهیم گذاشت .
- * ما هر ایده ای را مورد نقد و بررسی قرار خواهیم داد .

چگونگی تدوین گزارش کتبی نهایی درس پژوهی

اصول اساسی در تدوین گزارش

- ۱- گزارش نهایی باید بر موضوع خاص خود متمرکز شده و دقیق و روشن باشد به گونه ای که دیگران به راحتی آن درک و در صورت نیاز مورد استفاده قرار دهند.
- ۲- بر اجمال گویی و پرهیز از طولانی ساختن گزارش تأکید نمایید. صرفاً مهم ترین یافته ها و دست آوردهای خود را منعکس سازید.
- ۳- گزارش باید آموزنده و الهام بخش باشد. به نحوی که در برگیرنده دانش تولیدی و آموزه ها و پیشنهادهای گروه درس پژوهی برای دیگران باشد.
- ۴- مفروضات و اصول تدوین یک سند علمی را در تدوین گزارش در نظر داشته باشید. گزارش از ساختار و طراحی مناسبی برخوردار بوده، قواعد نحوه استفاده از منابع را رعایت نموده واز ویرایش مناسب علمی وادبی برخوردار باشد.
- ۵- مستندات مهم فعالیت های گروه (فیلم، عکس، نوع تکالیف دانش آموزان، ابزار و ...) در گزارش نهایی ارایه شوند.

بخش مقدماتی گزارش :

*** صفحه عنوان:**

(۱) عنوان درس پژوهی (۲) منطقه آموزشی (۳) نام و نوع مدرسه (۴) پایه درس پژوهی (۵) اسامی پژوهشگران

*** صفحه مشخصات:**

اسامی پژوهشگران، سمت، سابقه درس پژوهی، نام مدرسه، کدپرسنلی، مدرک و رشته تحصیلی و شماره تماس

* صفحه ی بسم ا...

* صفحه ی تقدیم

* صفحه تقدیر و تشکر

*** چکیده :**

بخشی از گزارش نهایی است که در عین اختصار، اصل مطلب را که شامل؛ مسئله و اهداف درس پژوهی روش یا شیوه اجرا، چالش های پیش روی گروه و نتایج و یافته های حاصل از اجرا را به خواننده منتقل می نماید. چکیده حداکثر در یک صفحه شامل ۲۰۰ تا ۳۰۰ کلمه به همراه واژه های کلیدی مکتوب می شود.

* فهرست مطالب

بخش میانی گزارش

*مقدمه

*تعریف و بیان مسأله و توصیف چالش ها ی موجود و تعیین وضعیت مطلوب

*علل انتخاب و اهمیت موضوع

*تعیین اهداف

*تعیین سوالات درس پژوهی (تبدیل اهداف به سوالات پژوهشی)

*ارائه طرح درس (سناریو)

* نحوه تقسیم کار (تعیین وظایف محوله به افراد گروه)

* اجرای طرح درس اول

*توصیف و ارزیابی طرح درس اول (بازنگری نقد و بررسی تدریس اول)

*تصاویر تخته سیاه(که فرآیندآموزش درآن مشخص شود)

*نظر نهایی گروه در باره نحوه اجرا و تهیه طرح درس دوم یا اصلاح شده (باتوجه به

بازخوردهای اجرا نقد اول)

*اجرای طرح درس دوم (اصلاح و تجدیدنظر در اجرای اول)

*تصاویر تخته سیاه(که فرآیندآموزش درآن مشخص شود)

*ارائه طرح درس دوم (نقد و بررسی تدریس دوم)

*داده های پژوهش، نتایج حاصل از درس پژوهی (حاصل از طرح درس اول و دوم)

*جمع بندی نهایی گروه (باتوجه به موضوع درس پژوهی)

یافته ها را خلاصه و شواهد اصلی (مشاهدات و نکات کلیدی، نتایج مهم مصاحبه با دانش

آموزان، نمونه هایی از یادگیری های دانش آموزان) را مبنی بر موفقیت یا عدم موفقیت ذکر

نمایید. بحث کنید که چگونه کار گروه تفکر و یادگیری دانش آموزان را در مسیر اهداف درسی

بهبود بخشید. هم چنین تأثیر فعالیت گروه توسعه حرفه ای معلمان مورد بحث قرار می گیرد.

*بیان محدودیت ها

*پیشنهادهای

بخش پایانی گزارش

فهرست منابع شامل: کتاب، مقاله، ارجاع منابع اینترنتی
منبع نویسی در فهرست مآخذ به روش معتبر نمونه‌هایی از نحوه استفاده از آن ارائه می‌شود:
الف) کتاب:

ساکي، رضا (۱۳۸۸). *سواد پژوهشی معلم*، تهران، انتشارات دانش آفرین.

ب) مقاله:

اسکینر. بی اف (۱۳۷۲) چه بر سر روان‌شناسی به عنوان علم رفتار آمده است؟ ترجمه علی اکبر سیف، فصل نامه روانشناسی و علوم تربیتی دوره اول و شماره ۵، ۱، ۲۹.

پ) ارجاع منابع اینترنتی :

در برخی موارد شما از منابع منتشر شده در اینترنت استفاده می‌نمایید. برای ارجاع اینترنتی همانند ارجاع مکتوب در متن و داخل پرانتز ابتدا اسم نویسنده سپس سال انتشار و در آخر شماره صفحه نوشته می‌شود. اما در انتهای متن مکتوب شش عنصر: ۱. نام نویسنده ۲. عنوان سند ۳. پایگاه وبی ۴. تاریخ ۵. صفحه ۶. نشانی اینترنتی آورده می‌شود.

ت) پیوست‌ها: مدارک و مستندات شامل کارهای دانش آموزان، صورت جلسات، فیلم‌ها، عکس‌ها و ...